

**KONTROL ODAĞI İLE DEPRESYON: STRESLE BAŞ ETME
STRATEJİLERİNİN ÇOKLU ARACILIK ROLÜ**
**THE EFFECT OF DEPRESSION AND LOCUS OF CONTROL:
THE MULTIPLE MEDIATING ROLE OF STRESS COPING
STRATEGIES**

Ezgi KAŞDARMA

Dr. Öğr. Üyesi, Erzurum Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü

ezgi.kasdarma@erzurum.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-1124-4380>

Adem KANTAR

Araş. Gör., Erzurum Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü

adem.kantar@erzurum.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0001-8486-9376>

ETÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi | ETU Journal of Social Sciences Institute
S.13, Ekim| October 2021, Erzurum
e-ISSN: 2717 - 8706

Makale Türü | Article Types : Araştırma Makalesi | Research Article
Geliş Tarihi | Received Date : 14.03.2021
Kabul Tarihi | Accepted Date : 24.06.2021
Sayfa | Pages : 21-41

<http://dx.doi.org/10.29157/etusbed.896708>

<https://dergipark.org.tr/etusbed>

This article was checked by

✓ iThenticate

KONTROL ODAĞI İLE DEPRESYON: STRESLE BAŞ ETME STRATEJİLERİNİN ÇOKLU ARACILIK ROLÜ

Ezgi KAŞDARMA, Adem KANTAR

ETÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (ETÜSBED), S. 13, Ekim 2021, Sayfa: 21-41

ÖZ

COVID-19 pandemisinin sebep olduğu psikolojik güçlüklerle karşı olası koruyucu faktörlerin belirlenmesine ve gelecekte yapılacak çalışmalara öneriler getirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda mevcut araştırmanın amacı, kontrol odağı ile depresyon düzeyi arasındaki ilişkide stresle baş etme stratejilerinin aracı rolünün incelenmesidir. Araştırma verileri, pandemi sürecinin başında 189 üniversite öğrencisinden toplanmıştır. Veriler, İçsel ve Dışsal Kontrol Odağı Ölçeği, Stresle Başa Çıkma Tarzları Ölçeği, Sürekli Depresyon Envanteri yoluyla toplanmıştır. Katılımcıların %28,6'sının depresyon düzeyinin eşik değerini üzerinde olduğu görülmüştür. Araştırma hipotezleri, Bootstrapping yöntemi ile analiz edilmiştir. Araştırmanın sonucuna göre, stresle problem ve duygu odaklı baş etme stratejileri, kontrol odağı ile depresyon arasındaki ilişkiye aracılık etmektedir. Buna göre, söz konusu aracı değişkenlerin modele dâhil edilmesiyle, dışsal kontrol odağındaki artışın depresyondaki artışı doğrudan yordayıcı gücü kaybolmuştur. Dışsal kontrol odaklı oluştaki artışa bağlı olarak problem odaklı baş etme azalırken, duygu odaklı baş etme artmıştır. Problem odaklı baş etme arttıkça depresyon azalırken, duygu odaklı baş etme arttıkça depresyon artmıştır. Bulgular, COVID-19 pandemisinin psikolojik sonuçları ve ilgili literatür çerçevesinde tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kontrol odağı, Stresle baş etme, Depresyon, COVID-19 Pandemi.

DEPRESSION AND LOCUS OF CONTROL: THE MULTIPLE MEDIATING ROLE OF STRESS COPING STRATEGIES

ABSTRACT

There is a need to identify possible protective factors against the psychological problems caused by the COVID-19 pandemic and make recommendations for future studies. The present study examines the mediating role of stress coping strategies in the relationship between locus of control and depression level. Research data were collected from 189 university students at the beginning of the pandemic process. Data were collected through the Internal and External Locus of Control Scale, Stress Coping Styles Scale, and the Continuous Depression Inventory. 28.6% of the participants were found to be above the threshold level of depression. Research hypotheses were analyzed by Bootstrapping method. According to the study results, problem-focused coping and emotion-focused coping strategies mediate the relationship between locus of control and depression. The direct predictive power of the locus of control disappeared as include these mediator variables in the model. The increases in the external locus of control decreased problem-focused coping and increased emotion-focused coping. Depression decreased as problem-focused coping increased and increased as emotion-focused coping increased. Findings discussed in the context of the psychological consequences of the COVID-19 pandemic and the relevant literature.

Keywords: Locus of control, Coping with stress, Depression, COVID-19, Pandemic.

Giriş

Pandemi sürecinde COVID-19 virüsünün yayılımını en aza düşürebilmek amacıyla uygulanan sokağa çıkma kısıtlamaları, zorunlu maske kullanımı ve çevrimiçi eğitim gibi düzenlemeler bireylerin günlük yaşamlarını neredeyse kökten değiştirmiştir (Pakpour ve Griffiths, 2020). Eğitim, ticaret ve sosyal yaşam gibi bir dizi alan pandeminin seyrine bağlı hale gelmiş, enfeksiyon nedeniyle sağlığın riske girmesi ve bir yakının kaybı gibi çok daha yıkıcı olgular gündelik yaşamı tehdit eder hale gelmiştir (Lee, 2020).

Bireylerin psikolojik iyi oluş halinin pandemi döneminde olumsuz yönde etkilenebileceğine Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization [WHO]) tarafından dikkat çekilmektedir (WHO, 2021). Pandeminin ilk altı aylık döneminde Çin’de (Ahmed ve ark., 2020; Rajkumar, 2020), İtalya’da (Mazza ve ark., 2020) ve İspanya’da (Rodriguez-Rey, Garrido-Hernansaiz ve Collado, 2020) yapılan araştırmalara katılan bireylerde belirgin bir biçimde depresyon ve stres belirtilerinin görüldüğünü bildiren çalışmalara rastlanmaktadır. Danimarka’da gerçekleştirilen bir çalışmada, genel nüfusun psikolojik sağlık düzeyinin 2016 yılına kıyasla pandemi döneminde daha düşük olduğu aktarılmıştır (Sønderskov, Dinesen, Santini ve Østergaard, 2020). Çin’de gerçekleştirilen bir diğer çalışmada ise depresyonun yaygınlık düzeyi %50,7 olarak saptanmıştır (Liu ve ark., 2020). Pandemi döneminde Türkiye’de gerçekleştirilen araştırmalar incelendiğinde, bir çalışmada katılımcıların %17’sinin depresyon düzeyinin kabul edilebilir sınırın üzerinde olduğu görülmüştür (Karaşar ve Canlı, 2020). Hem anksiyete hem de depresyon belirtilerini eş zamanlı olarak incelemeye olanak tanıyan bir ölçüm aracıyla gerçekleştirilen bir başka çalışmada ise katılımcıların %24’ünün anksiyete ve depresyon belirtileri gösterdiği bulunmuştur (Özdin ve Bayrak, 2020).

Pandeminin yaşattığı zorlayıcı psikolojik etkiler nedeniyle, bu dönemde psikolojik açıdan yüksek risk grubundaki kişilerin belirlenmesinin önemi araştırmacılarca vurgulanmaktadır (Evren, Evren, Dalbudak, Topcu ve Kutlu, 2020). Çin’de gerçekleştirilen bir çalışmada, 35 yaş üstü kişilerle kıyaslandığında 35 yaş altındaki kişilerin daha yüksek düzeyde depresyon belirtisi gösterdikleri bulunmuştur (Huang ve Zhao, 2020). İlgili çalışma bulgusundan hareketle, pandemi sürecinde özellikle genç nüfusun psikolojik iyi oluş halinin incelenmesi ve olumsuz psikolojik çıktılara karşı koruyucu faktörlerin belirlenmesi önem arz etmektedir.

Ne zaman sona ereceği kestirilemeyen pandemi, bireylerde belirsizlik hissine sebep olmaktadır. Belirsizlik hissi yüzünden COVID-19 korkusu yaşanmakta ve bu korku da zihinsel sağlığı olumsuz yönde etkilemektedir

(Satici, Saricali, Satici ve Griffiths, 2020). Bu çerçevede, kontrol edilemeyen pandemi gibi belirsizliğin baskın olduğu durumlarda “kontrol odağı” (locus of control) kavramının ruh sağlığını koruyucu rolü ön plana çıkmaktadır (Sigurvinsdottir, Thorisdottir ve Gylfason, 2020).

Kontrol odağı, öznel yaşantıların sonuçları üzerinde kişinin kendi kontrolünün mü, yoksa kendisi dışındaki birtakım faktörlerin kontrolünün mü etkili olduğuna dair geliştirilen öznel bir inanç olarak tanımlanmaktadır (Rotter, 1966). Deneyimlerinin sonuçlarını kişinin kendi davranışları ile açıklaması yönündeki eğilim, “içsel kontrol odağı” (internal locus of control) olarak adlandırılırken; deneyimlerin şans, kader ve daha güçlü diğer kişiler gibi birtakım çevresel unsurlarla açıklanması yönündeki eğilim ise “dışsal kontrol odağı” (external locus of control) olarak ifade edilmektedir. Kontrol odağı, bir ucunda içsel kontrol odağının ve diğer ucunda ise dışsal kontrol odağının yer aldığı çift kutuplu bir yapı olarak kavramsallaştırılmaktadır (Rotter, 1966; 1975). Dışsal kontrol odaklılıktaki artış, kişisel sorumluluk algısının azalmasında etkili olan temel bir unsurdur (Topcu, Köroğlu, İnceler ve Gençöz, 2019).

Dışsal kontrol odağına sahip olanların içsel kontrol odağına sahip olanlara kıyasla daha çok depresyon belirtileri gösterdiklerini bildiren çalışmalar bulunmaktadır (Cheng, Cheung, Chio ve Chan, 2013; Kesavayuth, Poyago-Theotoky ve Zikos, 2020; Sigurvinsdottir ve ark., 2020). Üstelik dışsal kontrol odağına sahip olanlar, sağlık konularında daha az yardım aramakta (Roncancio, Berenson ve Rahman, 2012) ve belirsiz durumları daha az tehlikeli olarak değerlendirmektedirler (Kang, 2009).

Özel olarak COVID-19 pandemi sürecinde gerçekleştirilen çalışmalar incelendiğinde, dışsal kontrol odaklılıktaki artışın psikolojik iyi oluş halini azalttığı yönünde bulgulara rastlanmaktadır. Amerika, Fransa, Almanya gibi farklı ülkelerde ikamet eden katılımcılarla gerçekleştirilmiş bu çalışmalardan birisinde, dışsal kontrol odaklılıktaki artışın depresyon ve stres belirtilerini artıran temel bir değişken olduğu saptanmıştır (Sigurvinsdottir ve ark., 2020). Hindistan’da gerçekleştirilen bir diğer çalışmada, içsel kontrol odaklılıktaki artışın psikolojik stresi azalttığı ve bu ilişkide duyguları dengelemenin aracı bir rol üstlendiği bulunmuştur (Alat, Das, Arora ve Jha, 2021).

Pandeminin kontrol edilemez ve belirsiz yönü göz önünde bulundurulduğunda, kontrol odağı ile psikolojik iyi oluşun göstergesi olan değişkenler arasındaki ilişkilerin anlaşılmasına yönelik daha fazla sayıda çalışmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Geçmişteki çalışma bulguları, kişilerde belirsizlik yaratan durumların güçlü bir stres kaynağı olduğunu ortaya koymuştur (Monat, Averill ve Lazarus, 1972; Zakowski, 1995). Stres, bireyler

üzerinde olumsuz psikolojik etkilere neden olmaktadır. Örneğin, stresteki artışa bağlı olarak depresyon düzeyi artmaktadır (Breslau ve Davis, 1986; Hammen, 2005; Monroe ve Reid, 2009; Van Praag, 2004). Bu bağlamda, pandemi sürecinin yarattığı belirsizlik ve stres nedeniyle bireylerin psikolojik sağlıklarını koruyacak faktörlerin tanımlanmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Strese karşı genel psikolojik iyi oluş halini koruyucu en temel unsurlardan birisi stresle baş etme stratejileridir (stress-coping strategies) (Fortes-Ferreira, Peiro, Gonzalez-Morales ve Martin, 2006).

Farklı bireylerin aynı stresörle karşılaşmaları durumunda farklı tepkiler açığa çıkarmaları mümkündür. Bir stresörle karşılaşıldığında, ne tür baş etme stratejilerinin devreye girdiği ve bu stratejilerin kullanımının ne tür psikolojik sonuçlarla ilişkili olduğu, günümüze dek araştırmacılarca yanıt aranan temel sorulardan olagelmıştır. Literatürde, iki temel baş etme stratejisi tanımlanmıştır. Bunlardan ilki problem odaklı baş etme stratejisi iken, diğeri duygu odaklı baş etme stratejisidir (Fortes-Ferreira ve ark., 2006). Problem odaklı baş etme, problemin çözümü için yollar aramaya ve en uygun çözümü bulabilme becerisine karşılık gelmektedir. Bu nedenle işlevsel kabul edilmektedir. Duygu odaklı baş etme stratejisinde, var olan probleme çözüm aramak yerine öznel duygulara odaklanılması söz konusudur. Olumsuz duygulara odaklanmaya karşılık gelen duygu odaklı baş etme stratejisi, kişinin yaşadığı probleme çözüm bulmasını güçleştirmesi nedeniyle işlevsel olarak kabul edilmemektedir (Cong, Ling ve Aun, 2019).

Problem odaklı baş etme stratejisinin kullanımındaki artışa bağlı olarak, mesleki memnuniyet ve genel psikolojik sağlık artarken (Fortes-Ferreira ve ark., 2006; Rick ve Guppy, 1994), stres azaltmaktadır (Grossi, 1999; Hobfoll, Dunahoo, Ben-Porath ve Monnier, 1994). Öte yandan, duygu odaklı baş etme stratejisinin kullanımı arttıkça, yaşam memnuniyeti azalırken (Aryee, Luk, Leung ve Lo, 1999), stres ve depresyon artmaktadır (Anderson; 1977; Grossi, 1999; Smari, Arason, Hafsteinsson ve Ingimarsson, 1997). COVID-19 pandemi döneminde hemşirelik bölümü öğrencileri ile gerçekleştirilen bir çalışmada, duygu odaklı baş etme stratejisinin kullanımındaki artışın olumsuz duyguları artırdığı bulgulanırken, problem odaklı baş etmenin kullanımındaki artışın olumsuz duyguları azalttığı bulunmuştur (Huang, Lei, Xu, Liu ve Yu, 2020).

İçsel-dışsal kontrol odaklılık ile psikolojik iyi oluş halinin göstergesi olan çeşitli değişkenler arasındaki ilişkide stresle duygu odaklı ve problem odaklı baş etme stratejilerinin incelendiği çalışmalar sınırlı sayıdadır. Bu çalışmalardan birisinde psikoterapistlerin dışsal kontrol odaklılığındaki artışın tükenmişlik düzeylerini artırdığı bulunurken hem problem odaklı hem de duygu odaklı baş

etmenin bu ilişkide aracı rol oynadığı bulunmuştur (Wilski, Chmielewski ve Tomczak, 2015). Bir başka çalışmada, üniversite öğrencilerinin dışsal kontrol odaklı oluştaki artışın depresyon düzeylerini artırdığı ve yine her iki baş etme stratejisinin de bu ilişkide aracı etki gösterdiği bulgulanmıştır (Kurtovic, Vukovic ve Gajic, 2018).

Mevcut çalışmada öncelikle, üniversite öğrencilerinden oluşan katılımcıların depresyon düzeylerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Ardından, bir ucunda dışsal kontrol odağının ve diğer ucunda içsel kontrol odağının yer aldığı kontrol odağı ile depresyon arasındaki ilişkide stresle baş etme stratejilerinin çoklu aracılık etkisi test edilmiştir. Alandaki çalışmaların bulguları bir bütün olarak incelendiğinde, dışsal kontrol odaklılık ile olumsuz psikolojik çıktılar arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Alandaki çalışmaların pek çoğunda gözlenen sonuçlarla uyumlu biçimde bu çalışmada da dışsal kontrol odaklılık arttıkça depresyon düzeyinin artması beklenmiştir. Ek olarak, dışsal kontrol odağı ile depresyon arasındaki ilişkiye stresle problem odaklı baş etme ve duygu odaklı baş etme stratejilerinin aracılık etmesi beklenmiştir. Dışsal kontrol odağının depresyon üzerindeki doğrudan etkisinin yanı sıra, stresle baş etme stratejileri yoluyla depresyonu dolaylı olarak yordayıp yordamadığı aşağıdaki hipotezler yoluyla test edilmiştir.

H.1. Dışsal kontrol odağı ile depresyon anlamlı olarak pozitif yönde ilişkilidir.

H.2. Dışsal kontrol odağı ile depresyon arasındaki ilişkiye stresle problem odaklı baş etme aracılık eder.

H.3. Dışsal kontrol odağı ile depresyon arasındaki ilişkiye stresle duygu odaklı baş etme aracılık eder.

H.4. Dışsal kontrol odağı ile depresyon arasındaki ilişkiye stresle problem odaklı baş etme ve duygu odaklı baş etme birlikte aracılık eder.

1. Yöntem

Bu çalışmanın verilerinin elde edilmesi sürecinde enlemesine-kesitsel araştırma deseni kullanılmıştır. Veriler, ulaşabildiğine örnekleme (availability sampling) yoluyla toplanmıştır. Araştırmanın çalışma grubu, veri toplama araçları ve verilerin analizi ile ilgili bilgiler aşağıda açıklanmıştır.

1.1. İşlem

Verileri toplayabilmek üzere çalışmada kullanılacak ölçüm araçlarının izinleri, sorumlu araştırmacılardan sağlanmıştır ve Erzurum Teknik Üniversitesinin Araştırma ve Yayın Etik Kurulundan gerekli izinler alınmıştır

(Etik kurul onay numarası: 41952143-050.04.04, bkzn. Ek 1). Katılımcılara ulaşabilmek için Erzurum Teknik Üniversitesinin farklı fakültelerinde öğrenim gören öğrencilere çevrimiçi platformlar üzerinden duyurular yapılmıştır. Araştırma verileri, 2020'nin Mayıs ve Haziran aylarında ücretsiz bir çevrimiçi anket uygulaması olan "Google Formlar" üzerinden toplanmıştır. İlgili anket uygulamasında, katılımcıların IP adresi gibi dijital kimlik bilgilerine yer verilmemektedir. Ayrıca, araştırma kapsamında katılımcıların kimlik bilgilerine ilişkin herhangi bir bilgi toplanmamıştır. Katılımcılara bilgilendirilmiş onam formunun sunulmasının ardından ölçek formları sunulmuştur. Onam formunda araştırmanın amacı ve çalışmayı yürüten kişilerle ilgili bilgiler paylaşılmış, katılımcıların bilgilerinin gizli tutulacağı ve istedikleri zaman çalışmayı bırakabilecekleri belirtilmiştir. Çalışmaya katılım gönüllük esasına dayalı olmuştur.

1.2. Katılımcılar

Erzurum'da üniversite öğrenimi gören toplamda 197 kişiden veri toplanmıştır. Araştırmaya katılma kriteri, lisans öğrencisi olmak olarak belirlenmiştir. Analizlere geçilmeden önce, normallik, tek yönlü uç değer, çok yönlü uç değer, çoklu bağlantısallık problemi açısından veri seti incelenmiştir (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2018: 15-39). Verilerin normal dağılım gösterip göstermediğini anlamak üzere, değişkenlerin basıklık (kurtosis) ve çarpıklık (skewness) değerleri incelenmiştir. Tüm değişkenler için basıklık ve çarpıklık katsayısının 0'a yakın olduğu bulunmuştur. Bu değerlerin 2 ile -2 arasında olması gerektiğine dair öneri karşılanarak (George ve Mallery, 2016: 114), verilerin normal dağılıma sahip olduğu kabul edilmiştir. Tek yönlü uç değerlerin tespiti için değişkenlerin standardize edilmiş skorları incelenmiştir. Standardize edilmiş skorların tümünün -3 ile +3 aralığında olduğu görülerek, veri setinde tek yönlü uç değer olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Schumacker ve Tomek, 2013: 114). Veri setindeki çok değişkenli uç değerler, Mahalanobis uzaklığı (Mahalanobis distance) hesaplanarak incelenmiştir (Çokluk ve ark., 2018: 46). Uç değer olarak saptanan 8 katılımcının verileri veri setinden çıkarılmıştır. Son olarak, bağımsız değişkenler arasındaki olası çoklu bağlantısallığı sınamak üzere VIF (Variance Inflation Factors) değerleri incelenmiştir. Bu değerlerin 1 ile 5 arasında olması normal kabul edilmektedir (Frost, 2019: 224). Mevcut çalışmada, kontrol odağı (VIF = 1.21), stresle problem odaklı baş etme (VIF = 1.16) ve stresle duygu odaklı baş etme (VIF = 1.15) değişkenlerinin tümünde 1'e yakın VIF değeri elde edilerek değişkenler arasında çoklu bağlantısallık problemi olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Sonuçta, analizler 189 kişi ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların 129'u (%68) kadın ve 60'u

(%32) erkektir (diğer seçeneğini işaretleyen katılımcı olmamıştır). Yaşları, 18 ile 25 aralığında değişmektedir.

1.3. Ölçüm Araçları

1.3.1. Demografik Bilgi Formu

Demografik bilgi formunda, katılımcıların yaşı ve cinsiyeti (kadın, erkek, diğer) ile ilgili sorulara yer verilmiştir.

1.3.2. İçsel ve Dışsal Kontrol Odağı Ölçeği

Kontrol odağı ölçümü, Rotter (1966) tarafından geliştirilen ve Türkçe'ye çeviri işlemi Dağ (1991) tarafından gerçekleştirilen Rotter İç-Dış Kontrol Odağı Ölçeği (RİDKO) üzerinden gerçekleştirilmiştir. Toplamda 29 maddeden oluşan ölçekte, 1 ya da 0 puan alınabilen iki seçenekli maddeler yer almaktadır. 6 madde dolgu maddesi olarak yerleştirilmiştir. Katılımcılardan, kendilerine en uygun seçeneği işaretlemeleri istenmektedir. Örneğin maddelerin bir tanesinde, "İnsanların talihsizlikleri kendi hatalarının sonucudur" ya da "İnsanların yaşamındaki mutsuzluklarının çoğu, birazda şanssızlıklarına bağlıdır" seçeneklerinden bir tanesi seçilmektedir. Kontrol odağı ölçeğinden alınan yüksek puanlar dışsal kontrol odağını, düşük puanlar ise içsel kontrol odağını ifade etmektedir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 0 iken, en yüksek puan 23'tür (Savaşır ve Şahin, 1997: 93). Bu çalışma kapsamında yapılan güvenilirlik analizi sonucunda ölçeğin Cronbach α değeri .69 olarak saptanmıştır.

1.3.3. Stresle Başa Çıkma Tarzları Ölçeği

Ölçeğin orijinali, Folkman ve Lazarus (1980) tarafından geliştirilmiştir. Ölçekte, kişilerin stresli durumlar karşısında kullandıkları davranışsal ve bilişsel baş etme stratejileri belirlenmektedir. Ölçüm aracının Türkçe'ye çeviri işlemi, Şahin ve Durak (1995) tarafından gerçekleştirilmiştir. Maddeler, kişiyi ne ölçüde tanımladığı düşünülerek 4'li skala üzerinden yanıtlanmaktadır (1: %0, 2: %30, 3: %70, 4: %100). Ölçeğin kısaltılmış formu toplam 30 maddeden oluşmaktadır. Stresle baş etme stratejileri, probleme yönelik ve duygulara yönelik olarak ikiye ayrılmaktadır ve bu stratejiler kapsamında farklı alt boyutlar yer almaktadır. Bu alt boyutlardan kendine güvenli, iyimser ve sosyal desteğe başvurma stratejileri, probleme yönelik iken; boyun eğici ve çaresiz tarzlar, duygulara yönelik baş etme stratejisi olarak kavramsallaştırılır (Folkman ve Lazarus, 1980; Şahin ve Durak, 1995; Tunç-Aksan ve Gizir, 2019). Bu çalışma kapsamında yapılan güvenilirlik analizi sonucunda, problem odaklı baş etme alt boyutu için ölçeğin Cronbach α değeri .82 ve duygu odaklı baş etme alt boyutu için .79 olarak saptanmıştır.

1.3.4. Sürekli Depresyon Envanteri

Spielberger, Ritterband, Reheiser ve Brunner (2003) tarafından geliştirilen Sürekli Depresyon Envanteri, bireylerin genel olarak sahip oldukları depresyon düzeylerinin değerlendirilmesinde kullanılmaktadır. Ölçeğin Türkçe'ye çevirisi, Özer ve Özer (2006) tarafından gerçekleştirilmiştir. 10 maddeden oluşan ölçekte, "Genelde üzgün hissederim" gibi kişilerin genelde kendilerini nasıl hissettiklerine dair ifadeler yer almaktadır. Maddeler, 4'lü Likert derecelendirme ölçeği (1: hemen hiçbir zaman, 4: hemen her zaman) üzerinden değerlendirilmektedir. Olumlu maddelerin ters çevrilmesinin ardından alınabilecek en düşük ölçek toplam puanı 10 iken, en yüksek toplam puan 40'tır. Puan artışı, depresyon düzeyindeki artışı göstermektedir. Bu çalışma kapsamında yapılan güvenilirlik analizi sonucunda ölçeğin Cronbach α değeri .90 olarak saptanmıştır.

1.4. Veri Analizi

Öncelikle, ölçeklerin ortalaması, en büyük ve en küçük değerleri ile standart sapmaları analiz edilmiştir. Ardından, katılımcıların depresyon ölçeğinin toplam puanından aldıkları ortalama incelenmiş ve yüzde kaçının normal kabul edilen depresyon düzeyinin üzerinde olduğu saptanmıştır. Depresyonun ölçümü için mevcut çalışmada kullanılan Sürekli Depresyon Envanterinin eşik değeri, " ≥ 25 " dir (Lehr, Hillert, Schmitz ve Sosnowsky, 2008). Bu değer, madde toplam puanı 10 ila 40 puan arasında değişen ölçeğin orta değerine karşılık gelmektedir.

Araştırma değişkenleri arasındaki ilişkiler Pearson Momentler Çarpımı korelasyon analizi ile test edilmiştir. Kontrol odağı ile depresyon düzeyi arasındaki ilişkide stresle baş etme stratejilerinin çoklu aracılık rolünün olup olmadığı SPSS 24 programının Process Makro eklentisi ile Bootstrapping yöntemi kullanılarak incelenmiştir (Hayes, 2018). Process Makro eklentisi ile gerçekleştirilen aracı değişken analizlerinde, Bootstrapping yönteminin kullanılması tavsiye edilir. Bu yöntem, yordayıcıların dolaylı etkilerinin anlamlılığı için güven aralığı sonuçlarına ulaşmayı mümkün kılmaktadır (Hayes, 2013: 106). Bootstrapping yöntemi ile gerçekleştirilen analizlerde, 5000 ila 10000 arasında değişen Bootstrap değerlerinin verilmesi önerilmektedir (Hayes, 2013: 111). Bu çalışmada Bootstrap değeri 5000 olarak belirlenmiştir.

2. Bulgular

2.1. Tanımlayıcı İstatistikler

Değişkenlerin ortalaması, standart sapması ile en küçük ve en yüksek değerlerine ilişkin bilgiler Tablo 1'de verilmiştir. Tüm katılımcıların depresyon

ölçeğinden aldıkları toplam puan aralığı, 10 ila 39 arasındadır. Depresyon ölçeğinin toplam puan ortalaması ise 21'dir (Ort. = 20.92, SS = 6.16). Katılımcıların % 28.6'sının (n = 54) eşik değer olarak kabul edilen 25 ve üzerinde depresyon ortalamasında olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmadaki değişkenlerin ortalamalarının cinsiyetler arasında farklılaşıp farklılaşmadığını kontrol etmek üzere bir dizi Bağımsız örneklem için t-testi (Independent samples t-test) analizi gerçekleştirilmiştir. Tüm analizler sonucunda Levene testi $p > .05$ elde edilerek, gruplar arası varyansın eşit olduğu görülmüştür. Kadınların ve erkeklerin kontrol odağı düzeyinin farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek üzere gerçekleştirilen Bağımsız örneklem için t testinin sonucunda, iki grubun ortalaması arasında anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır, $t(187) = 1.99, p \leq .05$. Kadınların (Ort. = 12.08) dışsal kontrol odaklılık düzeyi erkeklerinkinden (Ort. = 10.88) daha yüksektir. Stresle problem odaklı baş etme düzeyinin kadınlar ve erkekler arasında farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek üzere gerçekleştirilen Bağımsız örneklem için t testinin sonucunda, iki grubun ortalaması arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görüşmüştür, $t(187) = -1.18, p > .05$. Kadınların (Ort. = 2.80) ve erkeklerin (Ort. = 2.87) problem odaklı baş etme ortalaması birbirine eşittir. Benzer biçimde stresle duygu odaklı baş etme düzeyi de kadınlar (Ort. = 2.22) ve erkekler (Ort. = 2.36) arasında farklılaşmamıştır, $t(187) = -1.94, p > .05$. Son olarak depresyon düzeyinin kadınlar ve erkekler arasında farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek üzere gerçekleştirilen Bağımsız örneklem için t testinin sonucunda, kadınların (Ort. = 2.09) ve erkeklerin (Ort. = 2.11) ortalaması arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görüşmüştür, $t(187) = -.20, p > .05$.

Tablo 1: Değişkenlerin En Küçük ve En Yüksek Değerleri ile Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Tüm örneklem (N = 189)	En küçük	En büyük	Ort.	SS
Kontrol odağı	3	21	11.69	3.87
Problem Odaklı Baş Etme	1.63	3.81	2.82	.42
Duygu Odaklı Baş Etme	1.21	3.64	2.26	.46
Depresyon	1	3.90	2.09	.62

Kadın katılımcılar		En küçük	En büyük	Ort.	SS
(n = 129)					
Kontrol odağı		3	21	12.08	3.89
Problem Odaklı Baş Etme		1.75	3.75	2.80	.41
Duygu Odaklı Baş Etme		1.21	3.21	2.22	.44
Depresyon		1	3.90	2.09	.62
Erkek katılımcılar		En küçük	En büyük	Ort.	SS
(n = 60)					
Kontrol odağı		3	20	10.88	3.77
Problem Odaklı Baş Etme		1.63	3.81	2.87	.44
Duygu Odaklı Baş Etme		1.43	3.64	2.36	.51
Depresyon		1	3.50	2.11	.60

Çalışmadaki değişkenler arasındaki korelasyonlar Tablo 2'de sunulmuştur. Değişkenler arasındaki ilişkiler incelendiğinde, dışsal kontrol odağı ile stresle problem odaklı baş etme arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir, $r(187) = -.33, p < .01$. Bununla birlikte, dışsal kontrol odağı hem stresle duygu odaklı baş etmeyle, $r(187) = .32, p < .01$ hem de depresyon ile pozitif yönde anlamlı olarak ilişkilidir, $r(187) = .29, p < .01$. Son olarak depresyon ise, problem odaklı baş etmeyle negatif yönde ilişkili iken, $r(187) = -.41, p < .01$, duygu odaklı baş etmeyle pozitif yönde ilişkilidir, $r(187) = .31, p < .01$.

Tablo 2: Değişkenler Arası Korelasyonlar

Değişkenler	1	2	3	4
1. Dışsal kontrol odağı	-			
2. Problem odaklı baş etme	-.33**	-		
3. Duygu odaklı baş etme	.32**	-.26**	-	
4. Depresyon	.29**	-.41**	.31**	-

Not. ** $p < .01$

2.2. Dışsal Kontrol Odağı ile Depresyon Arasındaki İlişkide Stresle Baş Etme Stratejilerinin Aracılık Etkisi Bulguları

Dışsal kontrol odağının stresle baş etme stratejileri aracılığıyla depresyon üzerinde dolaylı etkilerinin anlamlı olup olmadığı, Bootstrapping yöntemiyle incelenmiştir. Analiz sonuçlarına bakıldığında, kurulan modelin anlamlı olduğu ve kontrol odağının stresle baş etme stratejileri ile birlikte depresyona ait varyansın %23'ünü açıklayabildiği saptanmıştır [$p < .001$, $R^2 = .227$].

Modele ilişkin sonuçlar Şekil 1'de sunulmuştur. Analiz sonuçlarına göre, dışsal kontrol odağının aracı değişkenler olmaksızın tek başına depresyon üzerindeki toplam etkisi pozitif yönde anlamlıdır [$B = .29$, $p < .001$]. İlgili bulgu doğrultusunda, birinci hipotez (H.1) kabul edilmiştir.

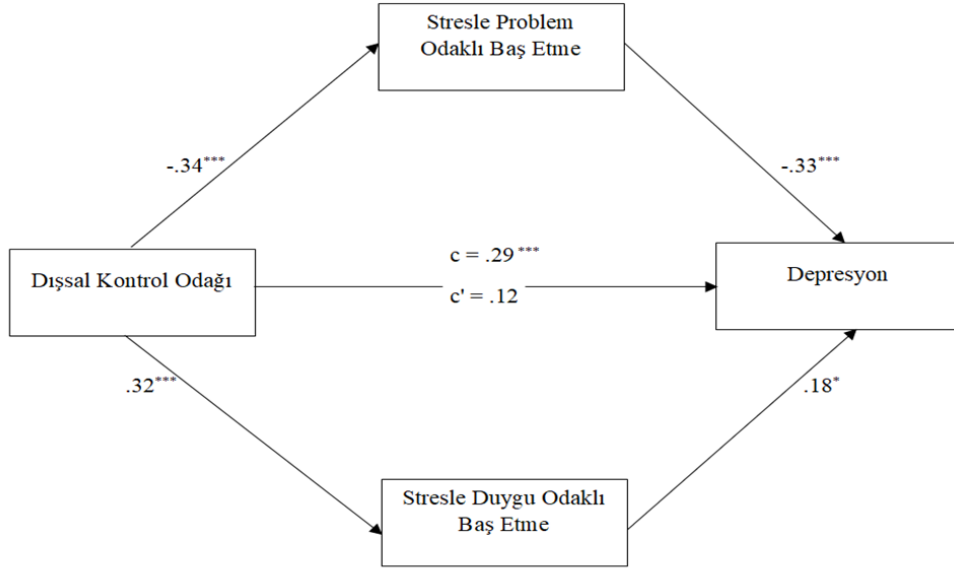
Modele aracı değişkenlerin eklenmesi durumunda dışsal kontrol odağının depresyon üzerindeki doğrudan etkisi anlamsız hale gelmiştir ($B = .12$, $p > .05$). Şekil 1'de sunulan araştırma modelindeki diğer yollar ele alındığında dışsal kontrol odağı, stresle problem odaklı baş etmeyi negatif yönde yordarken ($B = -.34$, $p < .001$), stresle duygu odaklı baş etmeyi pozitif yönde yordamıştır ($B = .32$, $p < .001$). Depresyon, problem odaklı baş etme tarafından negatif yönde ($B = -.33$, $p < .001$) yordanır iken, duygu odaklı baş etme tarafından pozitif yönde ($B = .18$, $p < .05$) yordanmıştır.

Dışsal kontrol odağının problem odaklı baş etme aracılığıyla depresyon üzerinde dolaylı etkisi anlamlıdır ($B = .17$, %95 G.A = [.014, .045]). Benzer biçimde, dışsal kontrol odağının duygu odaklı baş etme aracılığıyla depresyona dolaylı etkisi anlamlıdır ($B = .08$, %95 G.A = [.002, .027]). Böylelikle, ikinci ve üçüncü hipotezler (H.2 ile H.3) kabul edilmiştir.

Dışsal kontrol odağının hem stresle problem odaklı baş etme hem de duygu odaklı baş etme aracılığıyla depresyon üzerindeki dolaylı etkisi

anlamlıdır ($B = .26$, %95 G.A = [.015, .039]). İlgili bulgu doğrultusunda, dördüncü hipotez (H.4) kabul edilmiştir.

Şekil 1: Dışsal Kontrol Odağı-Depresyon İlişkisinde Stresle Baş Etme Stratejilerinin Aracı Rolü

Toplam Dolaylı Etki = .26, %95 G.A = [.015, .039]

Not. *** $p < .001$, * $p < .05$, c= Toplam Etki, c' = Doğrudan Etki.

3. Tartışma

COVID-19 pandemisinde gerçekleştirilen çalışmaların sonuçları, pandemi sürecinin bireylerin psikolojik sağlıklarını olumsuz yönde etkilediğini göstermektedir (Ahmed ve ark., 2020; Karaşar ve Canlı, 2020; Liu ve ark., 2020; Mazza ve ark., 2020; Özdin ve Bayrak, 2020; Rajkumar, 2020; Rodriguez-Rey ve ark., 2020; Sønderkov ve ark., 2020). Özel olarak Türkiye’de gerçekleştirilmiş bir çalışma incelendiğinde, katılımcıların %17’sinin depresyon belirtileri gösterdiği bulunmuştur (Karaşar ve Canlı, 2020). Bir başka çalışmadaki katılımcıların %24’ünün anksiyete ve depresyon düzeyinin kabul edilebilir düzeyin üzerinde olduğu görülmüştür (Özdin ve Bayrak, 2020). Mevcut çalışmada ise depresyon belirtileri gösteren katılımcıların oranı %28,6 bulunmuştur. Alandaki tüm çalışmalar bir bütün halinde değerlendirildiğinde, geçmişteki çalışmaların bulgularıyla uyumlu bir biçimde bu araştırmadaki katılımcıların önemli bir kısmının depresyon düzeyinin normal düzeyin üzerinde olduğu görülmüştür. Bu sonuç, pandeminin olumsuz psikolojik

çıktılarına karşı koruyucu unsurların belirlenmesinin önemine bir kez daha dikkat çekmiştir.

Kadınların ve erkeklerin depresyon düzeyi arasında anlamlı bir farklılaşma elde edilmemekle birlikte, kadınların dışsal kontrol odaklılık düzeyinin erkeklerinkinden daha yüksek olduğu bulunmuştur. İlgili bulgu, kadınların erkeklerle kıyaslandığında görece daha yüksek düzeyde dışsal kontrol odaklı olduğunu gösteren çalışmaların bulguları ile uyumludur (detaylı bilgi için bkz. Sherman, Higgs ve Williams, 1997). Dışsal kontrol odaklılıktaki artış, depresyonu artıran bir unsurdur (Cheng ve ark., 2013; Kesavayuth ve ark., 2020; Sigurvinsdottir ve ark., 2020). Mevcut çalışmada elde edilen bulgular, erkekler ile kıyaslandığında kadınların depresyona yakalanma riskinin daha yüksek olabileceğini düşündürmekle birlikte, depresyon düzeyi kadınlar ve erkekler arasında farklılaşmamıştır. Gelecekteki çalışmalarda, depresyon üzerinde güçlü yordayıcı etkiler gösteren bireysel unsurların cinsiyetler arasında karşılaştırılarak incelenmesi suretiyle depresyonu artıran risk faktörlerinin kadınlar ve erkekler için ayrı ayrı incelenmesi mümkün olacaktır.

Bireylerin depresyon düzeyi üzerinde etkili olabilecek kişisel değişkenlerin belirlenmesinin amaçlandığı bu araştırmada, kontrol odağı ile depresyon arasındaki ilişkide stresle baş etme stratejilerinin çoklu aracılık rolü incelenmiştir. Çalışmanın hipotezlerini ve alandaki çalışmaların bulgularını destekleyen sonuçlara ulaşılmıştır. Öncelikle, dışsal kontrol odağı ile psikolojik iyi oluşun negatif yönde ilişkili olduğunu bildiren çalışmaların bulgularıyla (Cheng ve ark., 2013; Kesavayuth ve ark., 2020; Roncancio ve ark., 2012) uyumlu nitelikte sonuçlar elde edilmiştir. Ayrıca, COVID-19 pandemi sürecinde gerçekleştirilmiş bir çalışmayla (Sigurvinsdottir ve ark., 2020) benzer biçimde dışsal kontrol odaklılıktaki artışın psikolojik iyi oluşu azalttığı bulgulanmıştır. Mevcut çalışmanın sonuçları, üniversite öğrencilerinin dışsal kontrol odaklılığı arttıkça depresyon düzeylerinin de arttığını göstermiştir.

Yine mevcut çalışmanın bulguları, dışsal kontrol odaklılıktaki artışın duygu odaklı baş etme stratejisinin kullanımını artırdığı ve problem odaklı baş etme stratejisinin kullanımını azalttığı yönündeki geçmişteki çalışma bulgularıyla (Anderson, 1977; Dijkstra ve ark., 2011) uyumludur. Son olarak, problem odaklı baş etme stratejisinin kullanımının psikolojik iyi oluşu pozitif yönde yordarken (Fortes-Ferreira ve ark., 2006; Grossi, 1999; Hobfoll ve ark., 1994; Rick ve Guppy, 1994), duygu odaklı baş etme stratejisinin iyi oluşu olumsuz yönde etkilediğini (Anderson; 1977; Aryee ve ark., 1999; Grossi, 1999; Smari ve ark., 1997) gösteren geçmişteki çalışma bulgularını destekleyici sonuçlar elde edilmiştir. Özel olarak COVID-19 pandemi döneminde

gerçekleştirilmiş bir çalışmanın bulgularını (Huang ve ark., 2020) da destekleyici biçimde, duygu odaklı baş etme stratejisinin kullanımının depresyonu artırdığı ve problem odaklı baş etme stratejisinin kullanımının depresyonu azalttığı görülmüştür.

Bu çalışmanın güçlü yönlerinden ilki, kontrol odağı ile depresyon arasındaki ilişkide stresle duygu ve problem odaklı baş etme stratejilerinin aracılık rolünün tek bir model yoluyla incelenmesidir. Kontrol odağı ile depresyon değişkenleri arasındaki ilişkide stresle baş etme stratejilerinin çoklu aracı rolü hem Türkiye’de hem de COVID-19 pandemisinde ilk kez bu çalışma kapsamında incelenmiştir. Dışsal kontrol odağının depresyon düzeyi üzerindeki etkisinde olası koruyucu bir faktör olarak stresle problem odaklı baş etmenin tanımlanabileceği saptanmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulardan hareketle, pandemi döneminde ve sonrasında problem odaklı baş etme becerisini geliştirmeye dönük uygulamalara ve farkındalık çalışmalarına ihtiyaç vardır. Bu çalışmadaki bulguların araştırmacılara, ruh sağlığı uzmanlarına ve uygulamacılara faydalı bilgiler sunacağı düşünülmektedir. Bireylerin problem odaklı baş etme becerilerini güçlendirici uygulamaların gerçekleştirilmesi suretiyle pandeminin süregelen olumsuz psikolojik etkilerine karşı bireysel ve toplumsal düzeyde korunma sağlamak mümkün olacaktır.

Çalışmanın sınırlılıklarından ilki, enlemesine kesitsel bir desene sahip oluşudur ve sonuçların genellenebilirliği açısından katılımcı sayısının düşük oluşudur. Mevcut çalışma, Türkiye’deki COVID-19 pandemi sürecinin başlangıç aşamasında gerçekleştirilmiştir. Daha fazla sayıda katılımcının yer aldığı ve boylamsal çalışma deseninin kullanıldığı gelecekteki çalışmalarda, kontrol odağı ile depresyon arasındaki ilişkinin yeniden sınanması yararlı olacaktır. Çalışmadaki ikinci bir diğer sınırlılık ise verilerin Türkiye’deki tek bir ilden (Erzurum) ve ağırlıklı olarak kadın üniversite öğrencilerinden toplanmış olmasıdır. Pandemi sürecinden daha fazla etkilenen illerdeki ve farklı yaş aralığından katılımcılarla gerçekleştirilen çalışmaların alana önemli katkıları olacağı düşünülmektedir. Son olarak, COVID-19 pandemisine özgü olarak geliştirilen ve kültürümüze adapte edilen COVID-19 pandemisine dair kaygı (Evren ve ark., 2020) ve korku (Satici, Gocet-Tekin, Deniz ve Satici, 2020) ölçekleri mevcuttur. COVID-19 pandemisindeki psikolojik sağlığın doğrudan ölçümlendiği ilgili değişkenlerin bu çalışma kapsamında psikolojik bir çıktı olarak incelenmemiş olması, çalışmanın bir diğer sınırlılığıdır.

Geçmişteki bir çalışmada, kaygı düzeyindeki artışın dışsal kontrol odaklılıktaki artışa bağlı olarak değil, içsel kontrol odaklılıktaki artışa bağlı olarak açığa çıktığı gözlenmiştir (Scrimin, Haynes, Altoe, Bornstein ve Axia,

2009). Ancak söz konusu çalışmada, çocukları cerrahi operasyon geçirecek olan ebeveynler özel bir katılımcı grubu olarak yer almış ve spesifik olarak çocuğunun sağlığı üzerinde ne düzeyde kontrol sahibi olduğuna dair inançlar bir kontrol odağı değişkeni olarak ölçümlenmiştir. Ebeveynlerin içsel kontrol odaklı oluşları arttıkça, kaygı düzeylerinin de arttığı bulgulanmıştır (Scrimin ve ark., 2009). İlgili çalışma bulgusu, kişinin kendisinin ya da yakın çevresindekilerin hâlihazırda ciddi bir hastalığı söz konusu ise dışsal kontrol odaklılıktaki artışın olumlu etkileri olabileceğini düşündürmektedir. Hyland ve diğerleri (2021) tarafından COVID-19 pandemisinde gerçekleştirilen çalışmada da benzer sonuçlara ulaşılmıştır: içsel kontrol odaklılık ile genel kaygı bozukluğu arasında pozitif bir ilişki elde edilmiştir. Beklenilmeyen bu bulguya ilişkin olası bir açıklama, örnekteki kişilerin büyük bir kısmının kendisinin ya da yakın çevresindekilerin bu rahatsızlığı hâlihazırda yaşamaları olabilir. Gelecekteki çalışmalarda, kişinin kendisinin ya da yakınlarının COVID-19 hastası olduğu katılımcılarda kontrol odağının çeşitli değişkenlerle ilişkisinin incelenmesi önemli bir çalışma konusu olarak gözükmektedir.

Kaynakça

Ahmed, M. Z., Ahmed, O., Aibao, Z., Hanbin, S., Siyu, L. ve Ahmad, A. (2020). Epidemic of COVID-19 in China and associated psychological problems, *Asian Journal Of Psychiatry*, 1-7.

Alat, P., Das, S. S., Arora, A. ve Jha, A. K. (2021). Mental health during COVID-19 lockdown in India: Role of psychological capital and internal locus of control. *Current Psychology*, 1-13.

Anderson, C. R. (1977). Locus of control, coping behaviors, and performance in a stress setting: A longitudinal study. *Journal of Applied Psychology*, 62 (4), 446-451.

Aryee, S., Luk, V., Leung, A. ve Lo, S. (1999). Role stressors, interrole conflict, and well-being: The moderating influence of spousal support and coping behaviors among employed parents in Hong Kong. *Journal of Vocational Behavior*, 54 (2), 259-278.

Breslau, N. ve Davis, G. C. (1986). Chronic stress and major depression. *Archives of General Psychiatry*, 43 (4), 309-314.

Cheng, C., Cheung, S., Chio, J. H. ve Chan, M. S. (2013). Cultural meaning of perceived control: A meta-analysis of locus of control and psychological symptoms across 18 cultural regions. *Psychological Bulletin*, 139 (1), 152-188.

Cong, C. W., Ling, W. S. ve Aun, T. S. (2019). Problem-focused coping and depression among adolescents: Mediating effect of self-esteem. *Current Psychology*, 1-8.

Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, Ş. (2018). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve LISREL uygulamaları*. Ankara: Pegem Akademi.

Dağ, İ. (1991). Rotter'in iç-dış kontrol odağı ölçeği (RİDKOÖ)'nin üniversite öğrencileri için güvenilirliği ve geçerliği. *Psikoloji Dergisi*. 7 (26), 10-16.

Dijkstra, M. T., Beersma, B. ve Evers, A. (2011). Reducing conflict-related employee strain: The benefits of an internal locus of control and a problem-solving conflict management strategy. *Work & Stress*, 25 (2), 167-184.

Endler, N. S. ve Parker, J. D. (1990). Multidimensional assessment of coping: A critical evaluation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58 (5), 844-854.

Evren, C., Evren, B., Dalbudak, E., Topcu, M. ve Kutlu, N. (2020). Measuring anxiety related to COVID-19: A Turkish validation study of the Coronavirus Anxiety Scale. *Death studies*, 1-7.

Folkman, S. ve Lazarus, R. S. (1980). An analysis of coping in a middle aged community sample. *Journal of Health and Social Behavior*, 21, 219-239.

Fortes-Ferreira, F. L., Peiro, J. M. ve Gonzalez-Morales, M. G. (2006). Work-related stress and well-being: The roles of direct action coping and palliative coping. *Scandinavian Journal of Psychology*, 47 (4), 293-302.

Frost, J. (2019). *Regression analysis: An intuitive guide for using and interpreting linear models*. U.S.A: Statistics by Jim Publishing.

George, D. ve Mallery, P. (2016). *IBM SPSS statistics 26 step by step: A simple guide and reference*. New York: Routledge.

Grossi, G. (1999). Coping and emotional distress in a sample of Swedish unemployed. *Scandinavian Journal of Psychology*. 40 (3),157-165.

Hammen, C. (2005). Stress and depression. *Annual Review of Clinical Psychology*, 1, 293-319.

Hayes, A. F. (2013). *Introduction to Mediation, Moderation, and Conditional Process Analysis: A Regression-Based Approach*. New York: The Guilford Press.

Hayes, A. F. (2018). Partial, conditional, and moderated moderated mediation: Quantification, inference, and interpretation. *Communication Monographs*, 85 (1), 4-40.

Hobfoll, S. E., Dunahoo, C. L., Ben-Porath, Y. ve Monnier, J. (1994). Gender and coping: The dual-axis model of coping. *American Journal of Community psychology*, 22 (1), 49-82.

Huang, L., Lei, W., Xu, F., Liu, H. ve Yu, L. (2020). Emotional responses and coping strategies in nurses and nursing students during Covid-19 outbreak: A comparative study. *PLoS One*, 15 (8), 1-12.

Huang, Y. ve Zhao, N. (2020). Generalized anxiety disorder, depressive symptoms and sleep quality during COVID-19 outbreak in China: a web-based cross-sectional survey. *Psychiatry Research*, 288, 1-6.

Hyland, P., Shevlin, M., Murphy, J., McBride, O., Fox, R., Bondjers, K., ... ve Vallières, F. (2021). A longitudinal assessment of depression and anxiety in the Republic of Ireland before and during the COVID-19 pandemic. *Psychiatry Research*, 300, 1-7.

Kang, Y. (2009). Role of health locus of control between uncertainty and uncertainty appraisal among patients with atrial fibrillation. *Western Journal Of Nursing Research*, 31 (2), 187-200.

Karaşar, B. ve Canlı, D. (2020). Psychological resilience and depression during the Covid-19 pandemic in Turkey. *Psychiatria Danubina*, 32 (2), 273-279.

Kesavayuth, D., Poyago-Theotoky, J. ve Zikos, V. (2020). Locus of control, health and healthcare utilization. *Economic Modelling*, 86, 227-238.

Kurtović, A., Vuković, I, ve Gajić, M. (2018). The effect of locus of control on University Students' Mental Health: possible mediation through self-esteem and coping. *The Journal of Psychology*, 152 (6), 341-357.

Lee, S. A. (2020). Coronavirus Anxiety Scale: A brief mental health screener for COVID-19 related anxiety. *Death Studies*, 44 (7), 393-401.

Lehr, D., Hillert, A., Schmitz, E. ve Sosnowsky, N. (2008). Screening depressiver störungen mittels allgemeiner depressions-skala (ADS-K) und state-trait depressions scales (STDS-T) eine vergleichende evaluation von Cut-off-werten. *Diagnostica*, 54 (2), 61-70.

Liu, S., Yang, L., Zhang, C., Xiang, Y., Liu, Z., Hu, S. ve Zhang, B. (2020). Online mental health services in China during the COVID-19 outbreak. *The Lancet Psychiatry*, 7 (4), 17-18.

Mazza, C., Ricci, E., Biondi, S., Colasanti, M., Ferracuti, S., Napoli, C. ve Roma, P. (2020). A nationwide survey of psychological distress among Italian people during the COVID-19 pandemic: immediate psychological responses and associated factors. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17 (9), 3165.

Monat, A., Averill, J. R. ve Lazarus, R. S. (1972). Anticipatory stress and coping reactions under various conditions of uncertainty. *Journal of Personality and Social Psychology*, 24 (2), 237-253.

Monroe, S. M. ve Reid, M. W. (2009). Life stress and major depression. *Current Directions in Psychological Science*, 18 (2), 68-72.

Özdin, S. ve Bayrak, Ş. (2020). Levels and predictors of anxiety, depression and health anxiety during COVID-19 pandemic in Turkish society: The importance of gender. *International Journal of Social Psychiatry*, 66 (5), 504-511.

Özer, A. K. ve Özer, S. (2006) Durumsal-sürekli depresyon ölçeğinin faktöriyel alt yapısı. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*. 7 (2), 210-217.

Pakpour, A. H. ve Griffiths, M. D. (2020). The fear of COVID-19 and its role in preventive behaviors. *Journal of Concurrent Disorders*, 2 (1), 58-63.

Rajkumar, R. P. (2020). COVID-19 and mental health: A review of the existing literature. *Asian Journal of Psychiatry*, 52, 1-5.

Rick, J. ve Guppy, A. (1994). Coping strategies and mental health in white collar public sector employees. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 4 (2), 121-137.

Rodriguez-Rey, R., Garrido-Hernansaiz, H. ve Collado, S. (2020). Psychological impact and associated factors during the initial stage of the coronavirus (COVID-19) pandemic among the general population in Spain. *Frontiers in Psychology*, 11, 1-23.

Roncancio, A. M., Berenson, A. B. ve Rahman, M. (2012). Health locus of control, acculturation, and health-related Internet use among Latinas. *Journal of Health Communication*, 17 (6), 631-640.

Rotter, J. B. (1966). Generalized expectancies for internal versus external control of reinforcement. *Psychological Monographs: General and Applied*, 80 (1), 1-28.

Rotter, J. B. (1975). Some problems and misconceptions related to the construct of internal versus external control of reinforcement. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 43 (1), 56-67.

Satici, B., Gocet-Tekin, E., Deniz, M. E. ve Satici, S. A. (2020). Adaptation of the Fear of COVID-19 Scale: Its association with psychological distress and life satisfaction in Turkey. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 1-9.

Satici, B., Saricali, M., Satici, S. A. ve Griffiths, M. D. (2020). Intolerance of uncertainty and mental wellbeing: serial mediation by rumination and fear of COVID-19. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 1-12.

Savaşır, I. ve Şahin, N. (1997). *Bilişsel-davranışçı terapilerde değerlendirme: Sık kullanılan ölçekler*. Ankara: Özyurt Matbaacılık.

Schumacker, R. ve Tomek, S. (2013). *Understanding statistics using R*. New York, NY: Springer.

Scrimin, S., Haynes, M., Altoe, G., Bornstein, M. H. ve Axia, G. (2009). Anxiety and stress in mothers and fathers in the 24 h after their child's surgery. *Child: Care, Health and Development*, 35 (2), 227-233.

Sherman, A. C., Higgs, G. E. ve Williams, R. L. (1997). Gender differences in the locus of control construct. *Psychology and Health*, 12 (2), 239-248.

Sigurvinsdottir, R., Thorisdottir, I. E. ve Gylfason, H. F. (2020). The impact of COVID-19 on mental health: The role of locus on control and internet use. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17 (19), 1-15.

Smari, J., Arason, E., Hafsteinsson, H. ve Ingimarsson, S. (1997). Unemployment, coping and psychological distress. *Scandinavian Journal of Psychology*, 38 (2), 151-156.

Sønderskov, K. M., Dinesen, P. T., Santini, Z. I. ve Østergaard, S. D. (2020). The depressive state of Denmark during the COVID-19 pandemic. *Acta Neuropsychiatrica*, 32 (4), 226-228.

Spielberger C. D., Ritterband L. M., Reheiser, E. C. ve Brunner T. M. (2003). The nature and measurement of depression. *International Journal of Clinical and Health Psychology*, 3, 209-234.

Şahin, N. H. ve Durak, A. (1995). Stresle başa çıkma tarzları ölçeği: Üniversite öğrencileri için uyarlanması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 10 (34), 56-73.

Topcu, M., Köroğlu, D., İnceler, Y. C. ve Gençöz, F. (2019). The effect of locus of control in responsibility among participants with traumatic event history. C. Pracana ve M. Wang (Ed.), *International Psychological Applications Conference and Trends* içinde (28-32). Portekiz: InScience Press.

Tunç-Aksan, A. ve Gizir, C. A. (2019). Meme kanseri tanısı almış kadınların hastalık temsilleri ve başa çıkma tarzları ile kaygı ve depresyon düzeyleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 9 (54), 623-658.

Van Praag, H. M. (2004). Can stress cause depression?. *Progress in Neuro-Psychopharmacology and Biological Psychiatry*, 28 (5), 891-907.

Wilski, M., Chmielewski, B. ve Tomczak, M. (2015). Work locus of control and burnout in Polish physiotherapists: The mediating effect of coping styles. *International Journal of Occupational Medicine and Environmental Health*, 28 (5), 875-889.

World Health Organization (WHO). (2021). *The impact of COVID-19 on mental, neurological and substance use services*. <https://www.who.int/publications/i/item/978924012455> (18.04.2021).

Zakowski, S. G. (1995). The effects of stressor predictability on lymphocyte proliferation in humans. *Psychology and Health*, 10 (5), 409-425.

Ek 1. Etik Kurul Onayı

Evrak Tarih ve Sayısı: 05/05/2020-4700

ERZURUM TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİK KURULU**KARAR**

ETİK KURULUN BİLGİLERİ	ETİK KURULUN ADI	Erzurum Teknik Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu
	AÇIK ADRESİ	Erzurum Teknik Üniversitesi Yakutiye / ERZURUM
	TELEFON	444 5 388
	FAX	0442 2300046
	E-POSTA	hukuk@erzurum.edu.tr
SORUMLU ARAŞTIRMACI UNVANI/ADI/SOYADI	Arş. Gör. Adem KANTAR – Arş. Gör. Ezgi KAŞDARMA	
ARAŞTIRMANIN AÇIK ADI	"Kontrol Odacı İle Depresyon Düzeyi Arasındaki İlişki Stresle Başetme Stratejilerinin ve Geleceğe Yönelik Beklentinin Aracı Rolünün İncelenmesi"	
KARAR BİLGİLERİ	Toplantı Sayısı : 3	Karar Sayısı : 1 Tarih : 04.05.2020
	Yukarıda bilgileri verilen başvuru dosyası ile ilgili belgeler araştırmanın gerekçe, amaç, yaklaşım ve yöntemleri dikkate alınarak incelenmiş ve çalışmanın gerçekleştirilmesinde etik açıdan sakınca olmadığına toplantıya katılanların oy birliği ile karar verilmiştir. Araştırmacıya çalışmalarında başarılar dileriz.	

Prof. Dr. Murat KÜÇÜKÜGURLU
Etik Kurul BaşkanıProf. Dr. İrfan KAYMAZ
ÜyeProf. Dr. Elanur YILMAZ KARABULUTLU
ÜyeProf. Dr. Songül DUMAN
ÜyeProf. Dr. Arzu GÖRMEZ
ÜyeDoç. Dr. Nur Hüseyin KAPLAN
ÜyeDr. Öğr. Üyesi Emel ZORLUOĞLU
Üye